

Programos „**MKČ MENŲ MEDONEŠIS. RAGAUK IR AUK**“
 edukacinio užsiėmimo „**APČIUOPTAS MENAS**“

metodinė medžiaga

parengta ir išleista įgyvendinant 2007-2013 m.

žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 2 prioriteto "Mokymasis visą gyvenimą" VP1-2.2-ŠMM-10-V priemonės "Neformaliojo švietimo paslaugų plėtra" projektą "Muziejus - mokykla - moksleivis. Muziejų ir bendrojo lavinimo mokyklų nacionalinis partnerystės tinklas" Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšomis.

Parengė: Violeta Jasevičiūtė

Kaunas. 2012

Edukacinio užsiėmimo pavadinimas – „Apčiuoptas menas“

Dalyviai - Programa skirta pagrindinės ir dailės profilio mokyklų 7- 10 klasių mokiniams.

Vykdymo vieta - paroda „Muziejus neregiui“ įrengta Mykolo Žilinsko dailės galerijoje.

Parodos „Muziejus neregiui“ pristatymas

2006 metais Nacionalinio M.K. Čiurlionio dailės muziejaus filiale – M. Žilinsko dailės galerijoje, Kaune, įrengta nuolat veikianti tradicinės dailės ir šiuolaikinio meno paroda neregiams ir silpnaregiams „Muziejus neregiui“. Galerijos požemiuose įsikūręs „Muziejus neregiui“ – tai galimybė nereginčiam muziejaus lankytojui taktiliniu būdu susipažinti su moderniuoju ir šiuolaikiniu menu. Nacionalinis M.K. Čiurlionio muziejus – vienintelis muziejus Lietuvoje, turintis nuolat veikiančią ekspoziciją, skirtą akliesiems. Patys neregiai tvirtina, kad tokios parodos dar nėra ir Europos muziejuose. „Muziejaus neregiui“ ištakos siekia 1997 metus, kai Kauno paveikslų galerijoje buvo surengta pirmoji Europoje paroda neregiams „Šeštojo pojūčio beieškant“, vėliau – akcija „Dienos sapnai“ (2002), edukaciniai projektai „Grafika. Nuo raiznio iki...“ bei kiti, kuriuose lankėsi ir aklieji. Tai buvo intuityviai gimę inovaciniai renginiai, paremti moraline, humaniška nuostata ir kūrybingumu. Rengiant tokio pobūdžio parodas teko įsigilinti į nereginčio žmogaus egzistenciją, suvokti jo gyvenimo būdą, vengiant spekuliatyvių tokios situacijos momentų. Pavyzdžiui, buvo suvokta, jog neetiška vietoj originalaus kūrinio neregiui pateikti originalo kopiją, muliažą arba kitaip jį klaidinti, kad nebūtina pataikauti nereginčiam lankytojui, nes nėra kitokių skirtumų tarp reginčio ir aklojo žmogaus, išskyrus vienintelį – regos aspektą. Rengiant ekspoziciją, vadovautasi principine nuostata – nerodyti neregiams muliažų ar kopijų, bet suteikti galimybę prisiliesti prie autentiškų originalių kūrinių. Kolekcijos formavimo metodika apspręsta jos specifiškumo. Svarbiausia jos ypatybė – kryptingas neįprastų parodos žiūros būdų panaudojimas ir jos pritaikymas socialiai pažeidžiamai suvokėjų grupei – akliems bei silpnaregiams žmonėms. Parodos koncepcija pasižymi aiškia orientacija į silpnai reginčius ir visiškai aklius žmones ir suformuota išnaudojant taktilinį principą, bei kitus subtilius momentus. Visus eksponatus galima liesti rankomis, „nuskaityti“ pirštais. Kūrinių forma yra reljefiška, nėra aštrių, galinčių įdurti ar sužeisti detalių. Vietoj grafikos atspaudų eksponuojamos klišės su įrėžtu lino ar medžio raižinyje piešiniu, cinko ar vario plokštės su išnuodytu vaizdu. Dominuoja skulptūra ir objektai palankiausi taktiliniam suvokimui. Be lytėjimo maksimaliai išnaudojama klausa – parodos instaliacijos skleidžia garsą, groją. Kai kurie eksponatai atraktyvūs, kviečia žiūrovą sudalyvauti instaliacijoje, įprasinti kūrinių individualiu veiksmu. Silpnai regintys parodos lankytojai gali pamatyti skleidžiančius ryškią šviesą kūrinius. Stiklo menininkas Artūras Rimkevičius autorine technika sukūrė etiketes Brailio raštu. Parodoje 22 profesionalūs Lietuvos menininkai pristato 65 kūrinius- skulptūrą, grafiką, tekstilę, meninį stiklą, instaliacijas ir objektus. Visi kūriniai autoriai, atspindi formų, medžiagų, technikų, žanrų, skirtingo menininkų stiliaus ir braižo ypatumus, meno šakų ir kryptių įvairovę.

Parodos dalyviai ir jų kūriniai

1. Robertas Antinis „Jis ir ji“, 2002, objektas (dvi dalys). „Pirštų galimybės“, 2002, degtas molis (10 vnt.) „Atminties įspaudų saugykla“, 2002, degtas molis (13 vnt.)
2. Arvydas Brazdžiūnas „Paveiklo parafrazė“, 2011, sieninė tapyba.
3. Arvydas Generauskas „Elektros kėdė“, 2006, instaliacija.
4. Sigita Grabliauskaitė „Tiesa užrištomis akimis“, 2008, stiklas, metalas, moliravimas.

5. Violeta Jasevičiūtė, Žilvinas Pabrinkis „Dieviškoji proporcija arba gydomasis pratimas“, 2006, objektas.
6. Lina Jonikė „Natiurmortas“, 2008, aplikacija, siuvinėjimas, karoliukai.
7. Gintaras Kamarauskas „Katino sapnas“, 2006, medis.
8. Virginija Kirvelienė „Miesto dangčiai“, 2008 (4 dalys) medvilnė, spaudimas.
9. Virginijus Kašinskas „Tapantys“, 1997, objektas. „Transformacija“, 2006, drobė, aliejus.
10. Kęstutis Lanauskas „Rasa kėlė...“ 2006, metalas, akmuo.
11. Martynas Martišius „ (+) – (+)“, 2006 (3 dalys) instaliacija.
12. Eimutis Markūnas „Planetos gimimas“, instaliacija, 2008, metalas, stiklas, silikonas.
13. Artūras Rimkevičius „Nejmanomas interjero elementas“, 2008, medis, bronzos.
14. Rolandas Rimkūnas „Grafikos reljefai“, 1991/2006 (6 vienetai) klišės: 1. Metalo graviūra, giliaspaudė. 2. Ofortas, nuodytas štrichas, giliaspaudė. 3. Medžiop raižinys, išilginis medis, iškilioji spauda. 4. Ofortas, akvatinta, nuodytas štrichas, giliaspaudė. 5. Mecotinta, giliaspaudė.
15. Evaldas Pauza „Tūris“, 1994, degtas molis, emalė.
16. Darius Petrusis „Kasdienio ritualo plaukas“, 2006, objektas.
17. Auksė Petrulienė, Darius Petrusis „Herbariumas“, 2011 (2 dalys) silikonas.
18. Danielius Sodeika „Viskas turi prasmę“, 2005, instaliacija. „Visatos įtakos: Saulė, Mėnulis, Merkurijus, Marsas, Venera, Jupiteris, Saturnas“, 2006, metalas.
19. Leonas Strioga „Autoportretas su triušiais“, 2007, medis.
20. Algimantas Šlapikas „Turėklas“, 1997 (7 dalys) medis. „Papūsk katei į uodegą“, 2008, granitas.
21. Vytautas Umbrasas „Medžioklė“, 2006, medis.

Edukacinio užsiėmimo „Apčiuoptas menas“ pristatymas

„ Žmogus turi būti aklas tam, kas jį apakina, tada jis galės matyti“ (V. Kandinskis). Ši garsaus menininko frazė iškalbingai byloja apie tai, kad net apdovanoti gebėjimu matyti, dažnai nepastebime pačių nuostabiausių dalykų, nes juos užgožia koks nors pigus paviršutiniškas daiktų ar reiškinių spindesys. Nuo prigimimo neregintis žmogus dažnai giliau ir prasmingiau mato pasaulį nei regintis, nors gali suvokti jį tik čiuopdamas pirštų galiukais bei pasitelkęs likusius prigimtinis pojūčius. Kadangi užsiėmimas „**Apčiuoptas menas**“ skirtas regintiems vyresniojo amžiaus mokiniams, jis suteikia retą progą – pamatyti kūrinius ne tik akimis, bet ir taktiliniu būdu. Žinant, kad muziejų ekspozicijose kūrinius liesti griežtai draudžiama, ši programa atveria maksimalią kūrinių suvokimo galimybę ir žada iki šiol nepatirtų, nepakartojamų įspūdžių.

Tikslas

- Supažindinti mokinius su tradicinio ir šiuolaikinio meno įvairove, naujausiomis tendencijomis.
- Lavinti meninį - estetinį skonį, emocijas, vaizduotę.
- Skatinti kūrybinės raiškos poreikį, pasitikėjimą savo kūrybine geba.
- Plėtoti meno istorijos ir teorijos žinias.
- Padėti įsigilinti į nereginių žmonių egzistencinį būvį.
- Ugdyti gebėjimą pažinti, vertinti ir aptarti meno kūrinius.

Uždaviniai

- Apibūdinti ekspozicijos kūrinius kurie pristato tradicinę dailę- grafiką, skulptūrą, tapybą.
- Išsiaiškinti ribą tarp tradicinio kūrinio raiškos ir šiuolaikinio meno.
- Išmokti atrasti parodoje ir atpažinti šiuolaikinį meną – objektus, instaliacijas.
- Išskirti iš parodos atraktyvius kūrinius bei įprasminti juos veiksmu.
- Pateikti ir praveisti praktines-kūrybines užduotis.

Edukacinio užsiėmimo „Apčiuoptas menas“ eiga

- Programos pradžioje mokiniai pasitinkami į M.Žilinsko galerijoje esančioje kino salėje.
- Kino salėje mokiniams pristatoma paroda „Muziejus neregiumi“, pasakojama jos įkūrimo istorija, aiškinama, kuo ji unikali, kam skirta ir kuo ji įdomi reginčiam žmogui, nes anot A. Rieglio „Apsivalymas nuo optinių pojūčių veda prie tikslesnio reiškinių perteikimo, nes lytėdami daiktus suvokiame juos tokius, kokie jie yra, t.y. objektyviai“.
- Demonstruojami ir komentuojami video filmai iš parodos „Šeštojo pojūčio beiėškant“ ir akcijos „Dienos sapnai“.
- Su mokiniais einama į parodą, joje pirmiausiai apžvelgiamas **tradicinis menas** -tapyba, skulptūra, grafika ir ryškiausiai šias šakas atstovaujantys autorių A. Brazdžiūno, L. Striogos, R.Rimkūno, V. Kašinsko, G.Kamarausko, E. Pauzos, V. Umbraso darbai. Po to pristatomi kūriniai, kurie **ribojasi su objekto samprata**, autoriai: V. Kirvelienė, A.Rimkevičius, K. Lanauskas, A. Šlapikas, R. Antinis. Apibūdinami **objektai**, autoriai: A. Antinis, V. Jasevičiūtė ir Ž.Pabrinkis, V. Kašinskas, D.Petrulis. Aiškinamasi, kas yra **instaliacija**, autoriai: M.Martišius, A.Generauskas, E. Markūnas, A.Petrulienė, D.Sodeika.

- Praktinės-kūrybinės užduotys: mokiniai išnaudoja atraktyvių kūrinių -objektų ir instaliacijų galimybes : objekte „Dieviškoji proporcija...“ sekdami Leonardo da Vinči patarimu, kad „tie, kurie norėtų būti geros sveikatos, privalėtų atsiminti, jog reikia vengti liūdny nuotaikų ir palaikyti savo protą linksmą“ atlieka „gydomuosius pratimus“, supasi „Elektros kėdėje“ ir klausosi muzikos, lytėdami ir smalsiai pirštais landžiodami po skylutes, įdubas ir ertmes skulptūrose „Pirštų galimybės“ ir „Atminties įspaudų talpykla“ pajaučia ne tik menininko energetiką, bet ir bendrauja vieni su kitais - gali užčiuopti draugo rankos prisilietimą, stebėdami voveraitės „perpetuum mobile“ instaliacijoje „Viskas turi prasmę“ apmąsto egzistencines problemas, smagiai pritaria menininko kvietimui papūsti katei į „uodegą“ (atlikus šį veiksma pasigirsta švilpimas), linksmi ir žaismingai gilinasi į kūrinių idėjinę prasmę savo veiksmais įprasmindami šiuolaikinį meną - objektus ir instaliacijas.
- Aptariami kūriniai - atsakoma į klausimus, dalijamasi įspūdžiais, diskutuojama.

Pasirinktų platesniam aptarimui kūrinių pristatymas

Sigito Grabliauskaitės – „Tiesa užrištomis akimis“- tai autorės veido kaukė, atlieta iš stiklo. Akis dengiantis raištis – užuomina į neregintį žmogų, kuris, neretai, jautriau ir giliau suvokia, „pamato“ gyvenimišką tiesą nei regintysis. Žanro prasme kūrinį galima priskirti portretui, nes gyvo veido atlieja įkūnija dvasingumą, tiksliai atkartoja švelnius menininkės veido bruožus ir mažai ką turi bendro su sustingusiomis pomirtinėmis kaukėmis.

Linos Jonikės „Natiurmortas“ yra atliktas siuvimo, siuvinėjimo, aplikacijos technikomis, naudojant dvi ryškias kontrastingas audinio spalvas – juodą ir geltoną. Natiurmorte vaizduojamas augalas (alijošius), knyga su drambliuku ir vaza su vaisiais. Alijošius simbolizuoja sveikatą, knyga – išmintį, drambliukas – laimę, o vaza su vaisiais – malonumą. Šie kruopščiai įsiūti ir išsiuvinėti menininkės palinkėjimai – geros nuotaikos „receptas“, suteikia vilties ir optimizmo visiems parodos lankytojams.

Virginijos Kirvelienės „Miesto dangčiai“, jau peržengia tradicinės tekstilės ribas ir įkūnija šiuolaikinį mąstymą. Menininkės kūrinys pasižymi originalumu, netikėtu požiūriu į mus supančią aplinką, jos santykį su menu. Autorė eksponuoja autentiškus kanalizacijos, dujų nuotėkų, telefono kabelių šulinių dangčių atspaudus, padarytus iš sudrėkintos, po to sustengusios medvilnės. Tokiu būdu menininkė ne tik užfiksuoja istorinius laiko atspindžius (daugelis miesto šulinių dangčių nepakitę nuo sovietinės santvarkos laikų), bet ir pakylėja šiuos utilitarious paskirties objektus į meninį lygmenį.

Artūro Rimkevičiaus skulptūrinis objektas „**Neįmanomas interjero elementas**“ paremtas netikėtumo principu, bei šmaikštumu. Skulptūriniame objekte menininkas panaudoja masinės gamybos, medinių „slankiojančių“ grindų detales ant kurių įkomponuoja visą eilę senoviško dizaino

bronzinių vandens *kraniukų*. Tokiu būdu, menininkas tarsi teigia, kad šiuolaikinio meno galimybės – neribotos, o linksmos fantazijos ne tik sukelia šypsnį, bet ir lavina vaizduotę.

Algimanto Šlapiko šlifuito granito skulptūra „**Papūsk katei į uodegą**“, taip pat nestokoja šmaikštumo. Joje vaizduojama stilizuota raina katės uodega, su skylute apačioje, kurią papūtus, pasigirsta švilpuko garsas. Skulptūroje užkoduotos dar kelios prasmės, nes „uodega“ primena eismą reguliuojančio policininko lazdelę ar *šlagbaumą*. Skulptūroje gvildenamos filosofinės žmogaus pasirinkimo, galimybių apribojimo temos. Jų sprendimui autorius pasiūlo alternatyvą – katino,“ kuris vaikšto kur nori“ įvaizdį, sutapatindamas jį su kūrybine laisve.

Algimanto Šlapiko „**Turėkle**“ panaudotos pirmapradės natūralios medžiagos – vanduo, grūdai, akmuo, drobė, anglis, žolė – gamtos formos apgyvendindamos septynių dalių iš medžio išskaptuotame objekte, primenančiame turėklą. „Vanduo – pradžia, gyvybės šaltinis. Audeklas – rūbas, lemties jėgų veika. Sėklos – kaita tarp mirties ir naujos pradžios. Akmuo – koncentruotos jėgos išraiška, tuštuma – pauzė, tylą. Anglis – pelenai, ugnis. Žolė – atgimimas“. Kurdamas asociacijas su nuo gimimo žmogų lydintiu medžiu, (pradžioje lopšys, gyvenimo pabaigoje - karstas), menininkas ne tik pabrėžia skulptūros tradiciškumą, lietuviškąjį mentalitetą, bet ir praturtina ją šiuolaikiniam menui būdinga plastine raiška, egzistencine filosofija. „Turėklas – kelias informacija, pirminiai prigimties pojūčiai, natūralios pirmapradės medžiagos, išilgai pjautas kamienas, punktyro ritmu nuo sienos- pagal augimo kryptį. Šioje tiesėje inkrustuoti, užkoduoti daiktai, formos- kasdieniniai, visuotinai suvokiami, turintys simbolinės reikšmės matantiems ir neregiams“.

Kęstučio Lanausko skulptūros „**Rasa kėlė...**“ – pavadinimą sudaro posmas iš lietuvių liaudies dainos: „Žemė kėlė žolę, žolė kėlė rasą, rasa kėlė pasagėlę, pasagėlė žirgą, žirgas kėlė balną, balnas kėlė raitą, raitas kėlė kepurėlę sutikęs mergelę“. Kūrinyje įmontuoti laibi metaliniai strypeliai (žolės stiebo asociacija) galuose užsibaigia natūraliais neapdorotais lauko akmenukais (rasos lašais), kuriais galima „groti“. Šio kūrinio vizualinė raiška nors ir peržengia tradicinės skulptūros rėmus, išlaiko tamprų ryšį su liaudiškomis tradicijomis ne tik įprastu skulptūroje akmens panaudojimu, bet ir folklorine prasme.

Roberto Antinio „Pirštų galimybės“. „Atminties įspaudų saugykla“

Serija abstrakčių skulptūrų, kurias menininkas kviečia lytėti, atkartoti jo paties paliktus pirštų įspaudus, atrasti netikėtas skylutes, ertmes, įdubas – apsilankyti keistuose, paslaptinguose „namukuose“ – buveinėse, kur gali susitikti su kito žmogaus apsilankymo pėdsakais ar netikėtai susiliesti su svetimais pirštais, draugiškai ir smalsiai ieškančiais tavo rankos. Akcentuodamas taktilinį kūrinio suvokimo būdą, skulptorius sureikškina lytėjimo reikšmę kaip efektingą priemonę įveikiant kažko nesuprantamo, „kito“ baimę, priešišumą, nesusipratimus, trukdančius komunikuoti, atrasti bendraminčius, draugus. Autorius sutapatina save su neregiu: „Mintys apie neregių pasaulį suteikia galimybę pereiti į naują meno atšaką. Tai praplečia jungties priemonės tarp žmonių. Fizinis taktilinis pojūtis tampa meniniu simboliu. Kiekvienas matantysis (skulptorius) yra šiek tiek neregys (nori liesti). Aš esu toks pats neregys, ridenantis savo molio gniutulą.

Skulptorius lytėja – sukuria. Neregys lytėja – mato. Man menas tik iliuzija, tik bandymas sustabdyti, paliesti savo esaties gajumą. Man gyvenimas ir kūryba panašus į molį, kol spaudžiu į jį savo saujoje, tol jis saugo mano rankų ženklus, kai ištiesiu pirštus, molis sutrupa, pavirsta į smėlį. Kada apimtas nevilties suradau rutulio formos stebuklą, supratau, kad mano kelias galėtų vadintis nežinia. Tada, viską lytint iš naujo, ženklinant – praregėjau. Galvoju apie skulptorių, kuris visas formas trupino, spaudė, lygino... liko tik žemės kamuolys. Rutulys – prisilietimo taškas filosofui, galimybė vaikui, amžina kelionė vabalui, riba geologui, ištikimybė įsimylėjėliui“.

Arvydo Generausko instaliacija „Elektros kėdė“ – instaliacija sudaryta iš pintos supamos kėdės, žybsinčios ratu elektros lempučių (aliuzija į policininkų naudojamus švyturėlius) ir ausinių. Menininkas derindamas vienoje instaliacijoje kontrastingus objektus nedviprasmiškai pasisako prieš žiaurų mirties bausmės taikymą – nužudymą elektros kėdėje, kuris tebetaikomas kai kuriose JAV valstijose. Sąmoningai įvardijęs pintą iš vytelių krėslą „elektros kėdė“, menininkas paverčia tokį bausmės taikymo būdą Lietuvoje absurdišku bei neįmanomu. Tačiau pateisindamas kūrinio pavadinimą, bei pasitelkdamas humorą, autorius siūlo atsisėdus pakabiname supamajame krėsele per ausines pasiklausyti Laimučio Purvinio dainos „Šventė“ ir „numirti iš džiaugsmo“ tiems, kurie mėgsta tokio pobūdžio muziką, arba „numirti iš siaubo“ - rimtos muzikos gerbėjams.

Roberto Antinio „Jis ir ji“

Objektą sudaro du audeklu apmušti krėslai. Viename po audeklu užslėptos „kūno“ detalės simbolizuoja moteriškumą, kitame – vyriškumą. Šiuos skirtumus galima pajusti tik atsisėdus ant kėdžių arba apčiuopti pirštais. Taip menininkas prisidengdamas humoro ir vos juntamos erotikos skraiste kalba apie pasaulio stabilumą, kuris įmanomas tik vyriškojo ir moteriškojo prado santarvėje. Menininkas įkvėpimo sėmėsi iš kinų daoizmo filosofijos, kuri pripažino, kad pusiausvyra tarp vyriško (jan) ir moteriško (in) pradų – būtina sąlyga asmeniniam nušvitimui ir socialinei harmonijai. Kaip rašoma Daodedzing'oje (Knyga apie kelią ir stiprybę): „Visa atgręžta nugara į moteriška ir stovi veidu į vyriška. Kai vyriška ir moteriška susijungia, visa pasiekia harmoniją“. Vyriškojo ir moteriškojo pradų integracija – raktas individualiam kūrybiškumui ir pilnatvei, savęs realizavimui. Tai socialinis ir kultūrinis imperatyvas.

Virginijaus Kašinsko „Tapantys“

Objektas sudarytas iš organinio stiklo, kurio plokštumą perskrodę sutepti dažais ir dar nepanaudoti teptukai, atsigręžę į parodoje judančius žmones. Šiame objekte autorius atsisako tradicinės tapybos sampratos ir pateikia koncentruotą ženklinę sistemą, išsaugojusią samprotavimus apie tapybą ir ne tik apie ją. Personifikuodamas, sužmogindamas daikto (teptuko) įvaizdį, menininkas teigia: „Teptukai sukaupę savyje spalvas, emocijas, patyrimą, prisidrinę, apdžiūvē – praregėję savo lytėjimu. Švarūs, nelytėję teptukai – teptukai neregiai“. Šalia objekto kabanti baltoji neregio lazdelė užsibaigia teptuko šeriais. Sujungdamas šiuos du įrankius į vieną, autorius prilygina save neregiumi, nes kiekvieną kartą paėmęs baltą drobę, jis yra kaip neregys, nežinantis, kokį pasaulį sukurs savo paveiksle.

Violetos Jasevičiūtės, Žilvino Pabrinkio „Dieviškoji proporcija arba gydomasis pratimas“

Objektas sukurtas cituojant Leonardo da Vinči „Vitruvijaus žmogų“, t.y. išdidintą iki žmogaus dydžio šio piešinio reprodukciją eksponuojant ant sienos plokštumos, o paveiksle esantį kvadratą ir apskritimą paverčiant iškilia apčiuopiama geležine konstrukcija, į kurią galima įsilipti. Tokiu būdu kūrinys tampa atraktyviu, jis kviečia parodos lankytoją atlikti tam tikrus veiksmus, originaliai interpretuojant genialaus menininko palikimą, suteikiant jam papildomos šiuolaikiškos reikšmės akcentuojant jo svarbą, nepraradusią aktualumo ir šiandien.

Leonardas da Vinčis (*Leonardo da Vinci*; 1452 m. balandžio 15 d. – 1519 m. gegužės 2 d.) – italų Renesanso architektas, tapytojas, poetas, skulptorius, muzikantas, meno teoretikas, inžinierius, išradėjas, filosofas. Leonardas da Vinčis visuotinai pripažintas kaip visapusiškiausias genijus žmonijos istorijoje. Jis padarė daug skraidymo aparatų eskizų ir nubraižė pirmąjį parašiotą. L. da Vinčis mėgo paslaptis, mįsles, išdaigas, galvosūkius, kalambūrus, kurti ir įveikti kodus. Daugelį savo pastebėjimų užrašė veidrodiniu – atvirkštiniu raštu. Leonardas patardavo viską, ką norime pažinti, ištyrinėti bent jau iš trijų perspektyvų: iš fizinio nuotolio, atspindžio veidrodyje ir šiek tiek atsipalaidavus. Gimė 1452 m. balandžio 15 dieną *Anchio* kaime netoli mažo Vinčio miestelio Toskanoje (*da Vinci* reiškia „iš Vinčio“), 30 km nuo Florencijos. Jo tėvas Pietras da Vinčis – pasiturintis notaras, motina Katarina – valstiečio duktė. Leonardas buvo nesantuokinis vaikas ir augo tėvo šeimoje. Lankė kaimo pradžios mokyklą, gana sunkiai išmoko rašyti, skaityti ir skaičiuoti. Nuo 1495 iki 1498 metų tapė vieną garsiausių paveikslų „Paskutinė vakarienė“. Apie 1496 - uosius Milane tarnavo kunigaikščio dvare tapytoju ir inžinieriumi, kur dirbo ir pranciškonų vienuolis bei matematikos novatorius Luka Pačioli (Luka Pacioli, 1445-1517). Leonardo *Vitruvijaus* žmogus iš pradžių buvo iliustracija Pačiolio knygai, pavadintai *De divinijs proportionibus* (Dieviškoji proporcija). Per savo ilgą buvimą Milane da Vinčis sukūrė kitų paveikslų ir piešinių, eskizų (daugelis jų yra prarasti). 1499 metų gruodį, Milaną užkariavus prancūzams, menininkas trumpam nuvyko į Montoją ir Veneciją, o 1500 m. balandžio mėnesį grįžo į Florenciją. 1503 m. pavasaris – 1505 m. vasara – laikotarpis, kai Leonardas da Vinčis tapė „Mona Liza“ Džokondą – vieną iš labiausiai žinomų kada nors nutapytų portretų.

Vitruvijaus žmogus tapo universaliu žmogiškojo potencialo ir sielos, proto ir kūno vienovės simboliu. Šis piešinys puošia knygų apie asmenybės vystymąsi viršelius, literatūrą apie sveikatingumo klubus, medicinos centrus, gydomųjų vandenų kurortus ir begalę reklamų susijusių su sveikata, fiziniu pajėgumu, gera savijauta. *Vitruvijaus žmogus* pavadintas pagal romėnų architektą Marką Vitruvijų (apie 70 – 25 m prieš Kristų). Vitruvijus analizavo žmogaus kūno proporcijas architektūriniu požiūriu:

„ Žmogaus kūne centrinis taškas yra bamba. Jeigu žmogų paguldysi aukštelninką iškeltomis rankomis ir išskėstomis kojomis ir įstatysi į bambą skriestuvą, rankų ir kojų pirštai lies iš ten nubrėžto apskritimo perimetrą. Taip pat galima iš žmogaus kūno surasti kvadratą, nes jei išmatuosime atstumą nuo kojų padų iki viršugalvio, o paskui tą matmenį pritaikysime ištiestoms rankoms, plotis bus lygus aukščiui, kaip būna plokštuminiuose paviršiuose, kurie visai kvadratiški.“ Vitruvijus sakė: „žmogaus kūno matmenys gamtoje pasiskirstę taip: keturi pirštai sudaro vieną delną. Keturi delnai sudaro vieną pėdą, šeši delnai sudaro vieną uolektį, keturios uolektys sudaro vieną žingsnį ir 24 delnai sudaro žmogų“. Šiais matais jis naudojo savo architektūroje. Tai dieviškosios proporcijos koncepcija.

Antikos gyventojai žmogų vadino mikrokosmu, rašė Leonardas. Šią idėją propaguoja ir šiuolaikinės medicinos atstovai. Chiropraktikos gydytojas Deilas Šustermentas (Dale Schusterman) savo gydymo filosofijos esmę aiškina: Žmogaus kūnas ir jį supanti energetinė sistema – tai miniatiūrinė didesnės, universalios sistemos kopija“. Mikrokosmo ir makrokosmo, kūno ir visatos tarpusavio santykį Leonardas pradėjo suprasti nuo savo žinių apie kūno ir proto vienovę. Jis žinojo, kad mūsų elgsena ir fiziologija nuo savęs priklausomos ir, kad jų vienovę privalu puoselėti. Leonardas rekomendavo, kad tie, kurie norėtų būti geros sveikatos, privalėtų atsiminti, jog reikia „vengti liūdny nuotaikų ir palaikyti savo protą linksma“. Šustermentas siūlo panaudoti *Vitruvijaus žmogų* gydymui ir integracijai, pamėgdžiodami *Viruvijaus žmogaus* pozas, kurios padeda suderinti kūną harmoningam energijos dažniui, kaip jogos *asanos*. Tam tikslui reikia atlikti šį pratimą:

1. Pradėkite pratimą pražergtomis kojomis, kairioji pėda pasukta išorėn, rankos horizontalioje padėtyje.
2. Laikykite rankas horizontalioje padėtyje ir suglauskite kojas (visų etapų metu kairioji pėda turi būti pasukta išorėn).
3. Laikykite kojas suglaudę ir iškelkite rankas aukštyn.
4. Laikykite rankas iškėlę ir pražerkite kojas.

Suvokdami, kad Leonardas da Vinči ne tik suprato humorą, bet ir pats mėgo visapusiškai šmaikštauti, mokiniams siūloma pasinaudoti gydytojo Šustermano patarimu, įsilipti į konstrukciją ir atlikti „gydomąjį“ pratimą.

Eimučio Markūno instaliacija „**Planetos gimimas**“ - tai menininko sukurtas, fantastiškas visatos fragmento modelis. Šešios, nuolat mirksinčios, vaivorykštės spektru persiliejančios, plataus diametro apskritos lempos – aliuzija į dangaus kūnus, planetas ir žvaigždes, o juodos spalvos, faktūrinis, minkštas silikoninis fonas įkūnija kosmoso materiją.

Danieliaus Sodeikos instaliacijoje „**Viskas turi prasmę**“ pasakojama apie mūsų planetą nuo jos įsikūrimo iki šių dienų. Menininkas laisvai operuodamas įvairių religijų ir mitų samprata, kuria eklektišką, stebuklinį - savąjį pasaulį, prisodrintą įvairių simbolių ir ženklų. Instaliacijos kairėje – reljefiškai pavaizduoti pirmieji Žemės žmonės - Adomas ir Ieva Rojaus sode, kitoje – požeminė Hado karalystė, per kurią teka Letos upė. Tik vietoj Cerberio, įėjimą į Hadą saugo visiškai nepavojingas, mums visiems įprastas kiemsargis šuniukas. Kompozicijos centre besisukančiame rate, žaisliniame automobilyje įsitaisiusi voveraitės iškamša - sarkastiška nuoroda į žmogų su jo šiuolaikinėmis problemomis ir „amžinu bėgimu rate“.

Letà (gr. Lēthe) sen. graikų mitologijoje — požemio karalystės (Hado) upė. Mirusiųjų vėlės, paragavusios Letos vandens, užmiršdavusios žemiškąjį gyvenimą, iš to kilo posakis „nugrimzti Letoje“ — būti užmirštam, išnykti be pėdsakų.

Cerberis arba **Kerberis** (gr. Κέρβερος, „bedugnės demonas“) graikų mitologijoje – trigalvis (kartais minima, kad jis turėjęs 50 arba 100 galvų) Hado šuo, saugojęs Tartaro vartus. Jo uodega buvo gyvatė, o ant nugaros turėjo nesuskaičiuojamą daugybę gyvačių galvų. Cerberis saugojo vartus į Tartarą, užtikrindamas, kad mirusieji negalėtų išvykti ir gyvieji negalėtų patekti. Cerberis buvo Echidnos ir Tifono vaikas. Jo brolis – Ortras.

Jis minimas mituose: Heraklis privalėjo atvesti Cerberį, atlikdamas paskutinį žygdarbį. Orfėjas savo muzikiniiais sugebėjimais užmigdė Cerberį. Hermis jį užmigdė vandeniui iš Letos upės. Romėnų mitologijoje Enėjas užmigdė Cerberį su apsvaiginančiais medaus pyragėliais (kitame mite tai padarė Psichė).

Adomas ir Ieva – pagal Senojo Testamento Pradžios knygoje pateikiamą pasaulio kūrimo aprašymą bei Koraną buvo pirmoji žmonių pora ir visos žmonijos protėviai. Hebrajų ir arabų kalbomis Adomas (*Adam*) reiškia „žmogus“, o Ieva (*Havva*) – „gyvybės davėja“. Pastebėta, kad šumerų mitologijoje randama analogijų apie kūrimą iš šonkaulio, jų kalboje *ti* reiškė ne tik „teikti gyvybę“, bet ir „šonkaulis“.

Adomą (šis žodis reiškia "žmogų" ir turi tą pačią šaknį, kaip ir "žemė") Dievas sukuria iš žemės dulkių. Bet Pradžios knyga pateikia du pasakojimus, kaip Dievas kūrė žmogų. Pagal pirmąjį pasakojimą Ieva, Adomo moteris, buvo sukurta drauge su Adomu. Pagal antrąjį - vėliau iš miegančio Adomo šonkaulio. Šonkaulis, kaip sąvoka, gali būti blogas vertimas, nes hebrajų kalba verčiama dvejopai ir kaip „šonkaulis“, ir kaip „pusė“. Remiantis tuo, atsirado Adomo, kaip dvilytės būtybės (*androgyno*) sąvoka kabaloje, personifikuojanti visą Žmoniją. Palyginama su induizmo pirmąpradžiu Manu. Judaizme, islame, bahajų tikėjime ir mandaizme Adomas laikomas pranašu.

Auksės Petrulienės, Dariaus Petrulio „Herbariumas“

Herbariumo sukūrimą inspiravo menininkės Auksės Petrulienės 2005 m. įkurtas *Psilikono* teatras, kuriame herojų vaidmenis atlieka miniatiūrinės silikono lėlės. Silikono lėlės yra lanksčios, tąsios, atsparios reljefinės skulptūrėlės. Kaip savarankiški objektai jos atrodo kukliai, tačiau judinamos ir filmuojamos, dėl kintančių šviesos ir spalvos efektų, sukuria įspūdingus vaizdus ekrane.

Žiūrovas gali apčiuopti silikono figūrėles, o jų lytėjimas suteikia įdomių patirčių, nes silikoninė skulptūra yra elastinga – jos detales galima įspausti, patempti.

Herbariumas – pasakoja apie lauro medžio ir gėlės anemonos atsiradimo istoriją. Figūrų kompozicijos, sutalpintos dviejuose silikono reljefuose, remiasi Ovidijaus „Metamorfozėmis“. Dailėje šios metamorfozės daugybę kartų įkūnytose pačiose įvairiausiose medžiagose – pradedant marmuru ir baigiant skaitmenine spauda. Siekis pateikti klasikinės metamorfozės, kaip savotišką skulptūrinį komiksą su Brailio rašto intarpais ir silikoninėmis elastingomis figūromis – tai naujas ir originalus temos sprendimas.

HERBARIUMAS – augalų atsiradimo istorijos ir jų veikėjai:

LAURO MEDIS – senovės Graikijoje buvo laikomas šventu medžiu. Pagal graikų mitus moterys dažniausiai virsdavo medžiais, o vyrai – gėlėmis.

Dafnė (gr. Δάφνη, „lauras“) - graikų mitologijoje – driadė (medžių nimfa), upės dievo Penėjo, dukra.

Apolonas (gr. Ἀπόλλων) – saulės šviesos dievas, muzikos, poezijos globėjas, mūzų choro vadovas ir pats įžymus muzikantas. Žinomas kaip dievas pranašautojas ir gydytojas Vaizduojamas su lanku ir strėlėmis (auksinės strėlės simbolizuoja saulės spindulius, iš čia jo pravardė „auksalankis“).

Saulės dievas Apolonas papriekaištavo Erotui, meilės, vaisingumo ir geismo dievui, kad tas nėra galingas. Norėdamas įrodyti savo galią, Erotas persmeigė Apoloną meilės strėle ir jis įsimylėjo nimfą Dafnę. Erotas turėjo dviejų rūšių strėles: auksines su balandžio plunksnomis, kurios sukelia meilę, ir kitas geležines su pelėdos plunksnomis, kurios sukelia abejingumą. Taigi, kai Apolonas pamilo Dafnę, Erotas pervėrė jos širdį abejingumo strėle. Įsimylėjęs Apolonas persekiojo Dafnę, o ši jo nekentė ir stengėsi pabėgti. Kai Apolonas pagaliau pasivijo mylimąją ir jau galėjo apkabinti, Dafnė staiga ėmė virsti į lauro medį. Sakoma, kad medžiu pavirsti ir tokiu būdu pasislėpti nuo Apolono, jai padėjęs jos tėvas, upės dievas Penėjas. Ilgai raudojo Apolonas po lauro medžiu..., o po to nuolat nešiojo laurų lapų vainiką ant galvos, prisimindamas Dafnę...

Anemona (*anemona anemos*, gr. άνεμος – vėjas, gėlė švelniais žiedlapiais)

Adonis – kasmet atgimstantis, visad jaunas vegetacijos dievas, kilęs iš sirų-finikiečių augalijos (augimo, vegetacijos) dievo. Jo kultas paplitęs tarp moterų, Atėnuose moterys sodindavo „Adonio sodus“, kuriuose augdavo vienmetės gėlės, greitai augantys žalumynai (pankolis, salotos), taip pat kviečiai ir miežiai, sudygstantys iš sėklų ir rudenį mirštantys.

Afroditė (gr. Αφροδίτη) - meilės ir grožio deivė. Jos dažniausi atributai – obuolys, balandis, rožė, myra, kiškis, mėnulis, delfinas.

Afroditė mylėjo Kipro karaliaus sūnų Adonį, kuriam nė vienas mirtingasis neprilygo grožiu – jis buvo gražesnis net už Olimpo dievus. Adonis jai buvo mielesnis net už šviesųjį Olimpą. Visas dienas ji praleisdavo su jaunuoju Adoniu, medžiodama Kipro kalnuose ir miškuose, nelyginant mergelė Artemidė. Užmiršo Afroditė savo auksinius papuošalus, savo grožį. Svilinant kaitrai ir per darganą medžiojo ji kiškus, baikščiuosius elnius ir kalnų ožkas, vengdama nušauti grėsmingąjį liūtą ar šerną. Ji prašė, kad ir Adonis nemedžiotų liūtų, lokių ir šernų, kad neištiktų jo nelaimė. Kartą medžioklėje Adonio šunys aptiko didžiulį šerną. Jie išbaidė žvėrį ir, įnirtingai lodami, nusivijo. Džiaugdamasis tokiu dideliu laimikiu, Adonis nenujautė, jog ši medžioklė bus paskutinė. Vis arčiau loja šunys, štai jau šmėkstelėjo tankmėje didžiulis šernas. Adonis jau rengėsi persmeigti įniršusį žvėrį ietimi, bet staiga šis puolė jį ir savo didžiulėmis iltimis mirtinai sužeidė. Mirė Afroditės mylimasis nuo baisios žaizdos. Afroditė sužinojo apie Adonio mirtį ir, kamuojama neapsakomo sielvarto, iškeliavo į Kipro kalnus ieškoti mylimojo kūno. Stačiais kalnų skardžiais, niūriais tarpekliais, giliųjų bedugnių pakraščiais žengė Afroditė. Aštrūs akmenys ir erškėčių spygliai subadė švelnias deivės kojas. Pagaliau Afroditė surado Adonio kūną. Gailiai verkė ji be laiko žuvusio puikaus jaunuolio. Norėdama, kad visada išliktų prisiminimas apie jį, deivė pavertė Adonio kraują švelniąja gėle anemone. Pasigailėjo griausmavaldis Dzeusas meilės deivės ir įsakė savo broliui Hadui ir jo žmonai Persefonei kasmet išleisti Adonį iš liūdnos mirusiųjų šešėlių karalystės į žemę. Nuo tada pusę metų Adonis praleidžia Hado karalystėje, o kitą pusę gyvena žemėje su deive Afrodite. Visa gamta džiūgauja, kai sugrįžta į žemę, į skaisčią saulės šviesą jaunas, puikus Afroditės mylimasis Adonis.

Bibliografijos sąrašas

Šaltiniai:

1. Darbo autorės pokalbis su Robertu Antiniu. 2006 01 17. V.Jasevičiūtės archyvas.
2. Darbo autorės pokalbis su Leonu Strioga. 2010. 04 12. V.Jasevičiūtės archyvas.
3. Darbo autorės pokalbis su Algimantu Šlapiku. 2010. 05 10. V. Jasevičiūtės archyvas.
4. Darbo autorės pokalbis su Eimučiu Markūnu. 2011. 03 09. V. Jasevičiūtės archyvas.
5. Darbo autorės pokalbis su Aukse Petrulienė . 2011. 04. 05. V. Jasevičiūtės archyvas

Knygos:

6. Dailės žodynas / Sud. J. Mulevičiūtė. Vilnius: VDA leidykla, 1999.
7. *Dempsey A.* Stiliai, judėjimai ir kryptys: enciklopedinis meno vadovas. Vilnius: Presvika, 2004.
8. Gelb M.J. Iššifruojant da Vinčj. Kaunas : UAB Jotema, 2005.
9. Ghiotti: materija, įtampa, forma / Sud. E. Fornaro. Saint Vincent: International Service Art, 2004.
10. *Kinčinitis V.* Interpretacijos : postmodernizmas, vizualinė kultūra, dailė. Šiauliai: Saulės delta, 2001.
11. Kultūros vadyba: profesionalaus meno teorija ir praktika / Sud. A.Rauhe, C.Demmer. Vilnius: Tyto Alba, 2004.
12. *Lucie-Smith E.* Meno kryptys nuo 1945-ųjų: temos ir koncepcijos. Vilnius: R. Paknio leidykla, 1996.
13. Meno istorijos įvadas / Sud. H.Belting, H.Dilly., etc. Vilnius: Alma littera, 2002.
14. Skulptūra 1975 – 1990 / Sud. G. Jankevičiūtė, E.Lubytė. Vilnius: Aidai, 1997.
15. TaDas: tapyba, skulptūra, instaliacijos / Sud. T. Gutauskas. Vilnius: Logotipas, 2002.
16. *Warnke M.* Meno istorijos objekto sritis // Meno istorijos įvadas / Sud. H. Belting, H. Dilly, W. Kemp. Vilnius: Alma littera, 2002.

Straipsniai:

1. *Hassan I.* Link postmodernizmo sąvokos // Miestelėnai. Vilnius: Taura,1995, p.33-45.
2. *Kreivytė L.* Modernaus meno muziejus? // Dailė. 1999. Nr.2, p.28-31.
3. *Mažeikis G.* Socialinė kultūros kritika verslūs popkultūros tyrimai // Problemos. 2002, nr.62, p.124 - 125.

Elektroniniai duomenys:

1. Rasa Andriušytė // www.kamanė.lt/ 2009 09 29. E. Markūno tapyba ir šiuolaikinio vaizdo kultūros našta.
2. Kotryna Džilavjan // www.kamanė.lt/ 2007 06 11. Tarptautinė šiuolaikinio meno paroda „KoViKaVi“.
3. Kotryna Džilavjan // www.kamanė.lt/ 2007 07 10. Katarsio ilgesys, arba kova dėl vertybių.
4. <http://lt.wikipedia.org/wiki/Dail%C4%97>

Papildoma medžiaga

Dailė – meno rūšis, skirstoma į vaizduojamąją (tapyba, grafika ir skulptūra) ir taikomąją – dekoratyvinę (keramika, tekstilė, oda, amatai, liaudies meistrų dirbiniai ir kt.). Skirtingai nuo kitų meno rūšių (muzikos, teatro, literatūros, kino) dailės kūriniai paprastai turi materialią - tūrinę formą. Tačiau XX a. atsiranda ir naujosios dailės formos, kurias galima apibrėžti kaip balansavimą ant meno ir nemeno ribos ir kurioms būdinga idėjų išraiška (akcijos, performansai). Terminas „dailė“ darosi per siauras apibrėžti gausius šiuolaikinio meno reiškinius ir dėl to daug kur jis pakeičiamas platesne „vaizduojamojo meno“ savoka.

Dailė atsirado seniai, dar priešistoriniais laikais. Seniausieji dailės dirbiniai yra datuojami maždaug 40 000 m. pr. m. e. Nuo seniausiųjų laikų iki pat XIX a. pagrindine dailės šaka buvo laikoma architektūra, visos kitos dailės šakos (tapyba, skulptūra, taikomoji - dekoratyvinė) ją tik papildė. Architektūriniai stiliai, savo ruožtu, darė įtaką kitoms dailės šakoms. Padėtis pasikeitė XIX a., kai architektūroje nebuvo sukuriama nieko nauja (iki dangoraižių atsiradimo), o tik kartojami ir varijuojami senieji stiliai (neobarokas, neogotika ir kt.), šiuo laikotarpiu pirmaujančia dailės šaka tampa tapyba.

Dailės klasifikavimas

Dailės rūšys gali būti skirstomos pagal kelias klasifikacijos sistemas.

Vienas yra skirstymas pagal dailės paskirtį į tris rūšis į vaizduojamąją dailę, monumentaliąją dailę ir taikomąją-dekoratyvinę dailę.

- Vaizduojamoji dailė - grafika, skulptūra ir tapyba.
- Taikomoji-dekoratyvinė dailė – baldininkystė, tekstilė, juvelyrika, keramika, gintaras, kaulas, medžio, metalo, odos, stiklo dirbiniai ir pan.
- Monumentalioji dailė - artima architektūrai: sienų tapyba, vitražas.

Taip pat dailė gali būti skirstoma pagal profesionalumą:

- Tautodailė – savamokslų vietinių liaudies meistrų kuriami dirbiniai, glaudžiai susiję su liaudies pasaulėjauta, buitimi, papročiais, apeigomis.
- Profesionalioji dailė - profesionalių menininkų kuriami dailės kūriniai.

Vaizduojamoji dailė

Tapyba

Tapyba – vaizduojamosios dailės šaka, kurioje meninis vaizdas kuriamas spalva ir koloritu – meninės išraiškos priemonėmis. Koloritas (lot. *color* 'spalva') – tapybos kūrinyje vyraujančių spalvų derinys. Svarbiausia išraiškos priemonė yra spalva – ji atlieka vaizduojamąją ekspresinę ir dekoratyvinę funkcijas. Kitos tapybos kūriniai naudojami meninės išraiškos priemonės: šešėliavimas, potėpis, faktūra. *Potėpis* – dažų pėdsakas ant paveiklo paviršiaus. *Faktūra* – dailės kūrinio paviršius.

Pagal medžiagas ir tapymo būdą skiriama tapybos technika: *akvarelė* (tapoma akvareliniais dažais, teptukais ant akvarelinio popieriaus), aliejinė tapyba (ant drobės arba lentos tapoma aliejiniais dažais),

guašas, pastelė, tempera (tapoma ant gruntuotų lentų, popieriaus, drobės, sienos).

Tradiciškai tapyba skirstoma į molbertinę ir monumentaliją tapybą.

- *Molbertinė tapyba* – tai palyginti nedidelio formato paveikslai, kitaip sakant, tai visa, kas nutapyta ant molbertų. Miniatiūra – itin mažo formato tapytas paveikslas. Gali būti tapoma akvarele, tempera, laku ant popieriaus, drobės, medžio, metalo, porceliano, kaulo.
- *Monumentalioji tapyba* – tai darbai, susiję su architektūra. Monumentaliajai tapybai priskiriama freska, mozaika ir vitražas:
  - Freska (it. (*pittura a*)*fresco* '(tapymas) ant šviežio (tinko)') – sienų tapybos technika, tapoma ant drėgno tinko dažais, praskiestais vandeniu, atspariais kalkių poveikiui (mineralinės kilmės dažais).
  - Mozaika (lot. *Mosaicum* 'kas skirta mūzoms'; (it. *mosaico (quadro)* 'margas paveikslas') – dekoratyvinių paveikslų ir vaizdų iš smulkių spalvotų akmenėlių, marmuro, stiklo, keramikos, medžio, metalo gabaliukų, išdėstytų ant tam tikro pagrindo ir suvirintų skiediniu, kaip sienų, skliautų, grindų, meno dirbinių puošmena.
  - Vitražas (pranc. *vitrage*, iš lot. *vitrum* 'stiklas') – spalvoti lango stiklai, sujungti švino rėmeliais, sukomponuoti figūromis arba ornamentais. Vitražas – monumentaliosios tapybos rūšis, kuriam sukurti yra panaudoti spalvoto stiklo dalys. Vitražas suklestėjo jau gotikinėje architektūroje, kai bažnyčių langai pradėti stiklinti spalvotu stiklu. Patys seniausi ir gražiausi vitražai yra XII–XIII a. Prancūzijoje, Šartro miesto katedroje.

Tapybos žanrai

Pagal temas tapyba gali būti skirstoma į žanrus (pranc. *genre* 'rūšys'). Skiriami tapybos žanrai:

- Religinis
- Mitologinis paveikslas – temos iš graikų mitų, mitai, legendos, pasakos;
- Batalinis – mūšiai, kovų scenos, karas;
- Buitinis – žmogus įprastoje aplinkoje;
- Aktas - vaizduojamas nuogas žmogaus kūnas;
- Portretas - žmogaus vaizdavimas
  1. Autoportretas - dailininkas tapo pats save;
  2. Portretas visu ūgiu;
  3. Grupės žmonių portretas;
  4. Reprezentacinis portretas;
  5. Psichologinis portretas;
- Peizažas – gamtos vaizdai
  1. Marina arba marinistinis peizažas – vaizduojama jūra, laivai jūroje ir pan.;
  2. Animalistinis peizažas (vaizduojami gyvūnai);
  3. Urbanistinis peizažas (miesto vaizdai);
- Natiurmortas (iš lot. *nature morte* 'negyva gamta') - negyvų daiktų derinys – vazos, muzikos instrumentai, medžioklės laimikis, vaisiai, gėlės ir kt.;
- Istorinis paveikslas – istoriniai įvykiai;
- Karikatūra, šaržas - išjuokiantis ar pašiepiantis žmogaus atvaizdas;
- Žanrinis paveikslas – buitinis ir darbų scenos;
- Publicistinis paveikslas – politinio, visuomeninio gyvenimo scenos;
- Fantastinis paveikslas – fantastiniai reiškiniai;
- Plakatas, afiša, reklama – meninis įspėjančios, teigiančios ar neigiančios minties vaizdavimas;
- Interjeras – statinio vidus;

- Dizainas;
- Eksterjeras – statinio išorė;
- Hepingas – kūrinys, kuris yra ne daiktas, o vyksmas;
- Video menas;
- Objektas;
- Instaliacija;
- Tinklo menas – elektroninis, eksperimentinis menas publikuojamas, kuruojamas internete.

Grafika

Grafika (gr. *graphicos* 'užrašytas, nupieštas') – vaizduojamosios dailės šaka, kuriai priskiriama piešiniai, antspaudai ir meniniai šriftai. Pagrindinės grafikos meninės išraiškos priemonės yra piešinys (kuriamas pieštuku, plunksna, tušu, anglimi, sangvinu arba jo atvirkščias vaizdas išraižomas), piešinių antspaudai ir meninis šriftas (taikomosios grafikos rūšis).

Išskiriama:

- nespausdintinė grafika (piešiniai, grotazai);
- spausdintinė grafika. Spausdintinei grafikai priskiriama:
  - metalo raižiniai – į išraižytus griovelius įtrinami dažai (giliaspaudė grafikos technika);
  - medžio raižiniai (išilginiai arba skersiniai, kuriami smulkiomis įpjovomis – iškiliaspaudės grafikos technika);
  - ofortas (pranc. *eau – forte* – 'azoto rūgštis') – giliaspaudės grafikos technika, kuomet piešinys ant vario arba cinko plokštelių išėsdinamas rūgštimi;
  - lino raižiniai,
  - kartono raižiniai ir kt.

Giliaspaudė grafika

Pasižymi didele technikų įvairove. Jai priskiriami metalo raižiniai. Juose kūrinys atspaudžiamas nuo klišėje išraižyto piešinio. Pagal piešinio atlikimo būdą skiriamos dvi metalo graviūros rūšys: raižyta (raižinys, sausoji adata, mecotinta) ir ėsdinta (ofortas, minkštasis lakas, akvatinta ir kt.).

Grafikos technikos:

gilioji spauda, vario graviūra, ofortas, sausoji adata, akvatinta, minkštasis lakas, mecotinta, litografija, mišri technika, šilkografija, reljefinė spauda, išilginio medžio raižinys, skersinio medžio raižinys, linoraižinys, kompiuterinė technika, mišri technika, labai paplitęs akvatintos ir oforto derinys.

Estampas

Estampas (pranc. *estampe*, it. *stampa* – atspaudas), lakštinės grafikos kūrinys – autorinis atspaudas. Iš pradžių estampu vadinti tik vario ir plieno raižiniai, vėliau – bet kokia technika atlikti autoriniai atspaudai su autoriaus parašu. Ant grafikos darbo nurodomas tiražas (atspaudo eilės numeris ir bendras atspaudų skaičius), darbo sukūrimo metai, uždedamas autoriaus parašas, galima nurodyti darbo techniką bei pavadinimą. Kiekvienas estampas laikomas unikaliu grafikos kūriniu ir tuo skiriasi nuo tiražinių atspaudų.

Ofortas

Ofortas (pranc. *eau-forte* – azoto rūgštis). Klasikinė giliaspaudės grafikos technika. Raižoma adata ant vario arba cinko plokštės, padengtos rūgščiai atspariu laku. Po to cinko plokštė ėsdinama azoto rūgštimi, vario plokštė – geležies trichlorido tirpalu vieną ar keletą kartų. Raižant pažeidžiamas lakas, todėl įrežtos vietos, veikiant rūgščiai, išėsdinamos ir atspaude sudaro linijinį piešinį,

nepažeisto lako plotai tampa šviesiu fonu. Ėsdinimo laikas nulemia piešinio intensyvumą – kuo ilgiau spaudos forma laikoma rūgštyje, tuo intensyvesnis gaunamas piešinys. Nuo plokštės paviršiaus nuvalius laką išėsdintos vietos įtrinamos dažais ir ant drėgno popieriaus presu spaudžiamas atspaudas. Ofortas dažnai derinimas su akvatintos, minkštojo lako, sausosios adatos technikomis. Oforto technika išrasta XVI a. pradžioje Šveicarijoje.

Akvatinta

Akvatinta (it. *acquatinta* – dažytas vanduo). Giliaspaudės grafikos technika, oforto atmaina, taikoma įvairaus stiprumo tonams sukurti. Spaudos forma daroma iš vario arba cinko plokštės. Tos vietos, kurios atspaude turi būti tamsiausios, barstomos dervų (kanifolijos, asfalto ir pan.) milteliais, kurie prilimpa pakaitinus plokštę. Plokštė atvėsinama ir ėsdinama rūgštimi. Ėsdinant rūgštis išėda tarpus tarp grūdelių, tokiu būdu gaunamas grublėtas paviršius, kuris atspaude virsta lygia tonine dėme. Į išėsdintas vietas įtrinami dažai, daromas atspaudas. Norint gauti tonų įvairovę, atitinkami plokštės plotai iš naujo lakuojami ir vėl ėsdinama. Kuo daugiau kartų tai kartojama, tuo daugiau tonų gaunama. Grafikoje labai paplitęs akvatintos ir oforto derinys. Akvatintos techniką 1768 m. išrado prancūzų dailininkas Jean Baptiste le Prince. Francisco Jose Goya y Lucientes dažnai naudojo akvatintos techniką savo darbuose.

Sausoji adata

Giliaspaudės grafikos technika. Raižomąją adata raižoma ant poliruotos vario arba cinko plokštės. Išraižytų linijų kraštuose paliekamos (nenuvalytos arba nuvalytos ne visur) šerpetos, kurios darant atspaudą sulaiko dažus ir suteikia linijai sodrumo bei minkštumo, pačiam atspaudui – tapybiškumo. Kadangi spaudos formoms naudotas varis yra minkštas metalas, tiražuojant atspaudus jo šerpetos labai greitai nusitrindavo ir vaizdas netekdavo technikai būdingo išraiškingumo, iki XIX a. sausoji adata paprastai buvo derinama su kitomis technikomis (dažniausiai ofortu). Albrecht Durer sausosios adatos technika atliko keletą savo darbų, dažnai sausosios adatos techniką (paprastai derindamas su ofortu ir graviūra) naudojo Rembrandt Harmenszoon van Rijn.

Mecotinta

Mecotinta (it. *mezzotinto*: *mezzo* – vidurinis, tarpinis ir *tinto* – dažytas). Giliaspaudės grafikos technika. Suteikia galimybę kurti švelnių tonų kūrinius. Raižinio klišė daroma iš poliruotos metalo plokštės su nelygiu, šiurkščiu paviršiumi, kuris suraižomas dantytu plieniniu įrankiu – specialiu skutikliu–gludikliu, poliruojamos tos vietos, kurių neturi pasiekti dažai, kurios atspaude turi būti šviesios. Kuo šviesesnio tono siekiama, tuo labiau klišė poliruojama. Mecotintos techniką XVII a. išrado vokiečių dailininkas Ludwig von Siegen.

Minkštasis lakas

Minkštasis lakas (port. *lacquer* – derva). Giliaspaudės grafikos technika. Į įprastą oforto laką pridedama taukų, kad jis taptų minkštesnis ir lengvai atšoktų nuo metalinės spaudos formos. Nulakuota forma uždengiama popieriumi, ant kurio piešiama. Spaudžiant pieštuką, lakas prilimpa prie popieriaus, jį nuėmus – atšoka nuo metalo. Išėsdinus gaunamos sodrios, grūdėtos linijos ir dėmės. Minkštojo lako technika išrasta XVIII a. viduryje, daugiausiai taikyta XIX a.

Monotipija

Grafikos technika, artima tapybai. Tapoma aliejiniais arba spaudos dažais ant šlifotos metalo ar stiklo plokštės, nuo kurios daromas tik vienas atspaudas ant drėgno popieriaus ar plonos drobės. Atsirado XVII a. Italijoje. Monotipijos techniką naudojo prancūzų dailininkas Edgar Degas.

Skulptūra

Skulptūra (lot. *sculptura* 'drožinėju, kalu') – vaizduojamosios dailės šaka, apimanti trimatės formos kūrinius. Pagrindinės technikos: drožyba, kalyba, liejyba, lipdyba. Tradiciškai išskiriama apvalioji skulptūra ir reljefas. Apvalioji skulptūra – tai iš visų pusių modeliuoti skulptūros kūriniai (statula, statulėlė, skulptūrinė grupė, biustas, torsas). Reljefas – tai iškilus arba įdubęs vaizdas plokštumoje. Kūrinio dydis lemia skirstymą

j: mažąją ir monumentaliąją skulptūrą.

Taikomoji - dekoratyvinė dailė

Taikomoji dekoratyvinė dailė. Pagal medžiagas taikomoji dailė skirstoma: keramika, tekstilė, gintaro dirbiniai, metalo dirbiniai, kaulo dirbiniai, odos dirbiniai, medžio dirbiniai, stiklo dirbiniai.

Tekstilė

Tekstilė (lot. *textille* 'audinys') – pagal atlikimo techniką skirstoma į gobeleną, batiką, kilimą. Gobelenas – unikalus, austas sienų kilimas. Batika – audinių dekoravimo technika, naudojant vašką ir dažus. Kilimas – kūrinys, atliktas rištine, austine arba mišria technika.

Keramika

Keramika (gr. *keramos* 'molis') – išdegti dailės dirbiniai iš molio ir jo mišinių su kitais neorganiniais junginiais. Dirbiniai lipdomi rankomis, žiedžiami, liejami arba presuojami gipso formose, po to degami. Pagal technologiją keramika skirstoma į akmens masės keramiką, porcelianą.
